

KÖNSIDENTITET

ÅSA NILSSON OCH SÖREN HOLMBERG

Kvinnligt och manligt, biologi och social miljö – två begreppspar som avhandlats flitigt i en tämligen infekterad och långlivad debatt. Biologiskt eller socialt konstruerat kön, det är frågan också vi tar utgångspunkt i. Vad är egentligen viktigast för människors könsidentitet – faktorer knutna till arvsmassan eller till den sociala omgivningen? Svenska regeringen har tagit ställning. I *Jämt och ständigt – regeringens jämställdhetspolitik med handlingsplan under mandatperioden* står det: "...regeringen betraktar manligt och kvinnligt som sociala konstruktioner, det vill säga könsmonster som skapas utifrån uppfostran, kultur, ekonomiska ramar, maktstrukturer och politisk ideologi" (citerat från Fredholm 2005, s. 32). Ställningstagandet är inte okontroversiellt. Modern hjärnforskning pekar på att könsidentiteten avgörs i hjärnan, inte av omgivningen. Roger Gorski, medicinsk forskare vid universitetet UCLA i USA uttrycker det drastiskt: "Kön sitter mellan benen och där finns två typer. Könsidentitet sitter däremot mellan öronen, och där finns det många varianter." (från Fredholm 2005, s. 33).

Också om vi frågar svenska folket går åsikterna isär. I den nationella SOM-undersökningen 2001 frågade vi svenska folket i vilken utsträckning de ansåg att så kallade kvinnliga och manliga egenskaper beror på biologiskt arv eller på social miljö. Många gav ett helt balanserat svar i frågan: en tredjedel lade sig mittemellan dessa förklaringsansatser – motsvarande värde 5 på skalan från 0 (i huvudsak biologiskt arv) till 10 (i huvudsak social miljö) – och bara var tionde lade sig på någon av skalans ytterkanter. Men sammantaget uttryckte drygt hälften ett ställningstagande i frågan, i endera riktning (tabell 1). Totalt sett gav svaren en svag övervikt för den sociala förklaringsmodellen; medelvärdet av uppfattningarna längs den elvagrådiga skalan var 5,2.

Det finns således en utbredd uppfattning om frågans komplexitet.¹ Åsikterna går därtill isär i olika grupper av befolkningen. Bland män, äldre, lågutbildade och människor som placerar sig ideologiskt till höger lutade fler åt den biologiska förklaringen än bland kvinnor, yngre, högutbildade respektive vänsterorienterade vilka i högre utsträckning pekade på den sociala miljön. Det sätt på vilket flera av dessa individfaktorer hänger samman med varandra gör det rimligt att fokusera två grupper av människor: Hos å ena sidan män över 50 år med som mest "medellång" utbildning och som ideologiskt placerar sig till höger var det en tredjedel (32 procent) som lyfte fram det biologiska arvet som förklaring (skalans värde 7–10), och endast 13 procent den sociala miljön. Hos å andra sidan kvinnor under 30 med åtminstone "medelhög" utbildning och som ideologiskt placerar sig till vänster

lutade över hälften (53 procent) åt den sociala miljön, och endast 5 procent åt det biologiska arvet.² Individuella faktorer som kön, ålder och ideologisk grundinställning är således av stor betydelse för åsikten om orsaker bakom könsrelaterade egenskaper.³

Tabell 1 *Biologiskt arv eller social miljö som förklaring till så kallade kvinnliga och manliga egenskaper (procent och medelvärde)*

		Biologiskt arv (0–3)	Ungefär lika del (4–6)	Social miljö (7–10)	Summa procent	Medelvärde	Antal personer
	Samtliga	24	47	29	100	5,2	1 609
<i>Kön</i>	Kvinna	19	50	31	100	5,4	818
	Man	28	45	27	100	5,0	790
<i>Ålder</i>	15–29 år	14	50	36	100	5,7	319
	30–49 år	24	46	30	100	5,2	516
	50–64 år	31	44	25	100	4,8	459
	65–85 år	21	53	26	100	5,1	314
<i>Utbildning</i>	Låg	25	51	24	100	4,9	408
	Medellåg	24	48	28	100	5,2	269
	Medelhög	22	45	33	100	5,4	534
	Hög	22	45	33	100	5,3	327
<i>Ideologisk identitet</i>	Klart till vänster	15	42	43	100	6,1	135
	Något till vänster	21	44	35	100	5,5	364
	Varken eller	21	51	28	100	5,2	553
	Något till höger	29	49	22	100	4,8	375
	Klart till höger	36	44	20	100	4,4	135

Kommentar: Frågans formulering: "Man brukar tala om att människor har manliga och kvinnliga egenskaper. I vilken utsträckning anser Du att dessa egenskaper beror på biologiskt arv eller på social miljö? Svara med hjälp av nedanstående skala." Skalan går från 0 till 10; polerna beskrivs "Beror i huvudsak på biologiskt arv" (0) respektive "Beror i huvudsak på social miljö" (10).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2001.

Kvinnlig och manlig könsidentitet

Inte bara folkets åsikt pekar mot en komplex syn på det vi kallar kvinnliga och manliga egenskaper. När hjärnforskare betonar hjärnans centrala roll i sammanhanget behöver det inte automatiskt innebära att sociala faktorer blir ointressanta. Om det som Gorski säger finns många olika varianter av könsidentiteter mellan öronen kan man misstänka att några också påverkats av sociala faktorer och inte bara av skillnader i hormonhalter.

Vi pretenderar inte på att veta någonting om vad som skulle kunna vara rätt eller fel i sammanhanget. Vårt bidrag är att peka på en brist i den förda diskussionen. Det som alla talar om – könsidentitet – är det få som försöker definiera och än färre som har försökt att mäta. Diskussionen har fokuserat på tänkbara förklaringsvariabler, det vill säga biologiska kontra sociala faktorer, samtidigt som man missat att avgränsa det som ska förklaras, det vill säga könsidentiteten.

Vår lösning är den enklast tänkbara, inspirerad av samhällsvetenskaplig referensgruppsteori och dess moderna variant social identitetsteori. Människor utvecklar sociala identiteter som kan definieras som "that part of an individual's self concept which derives from his knowledge of his membership of a group (groups) together with the value and emotional significance attached to the membership." (Tajfel 1978). Många olika slags identiteter är mycket välkända inom samhällsforskningen. Klassidentifikation är kanske mest känd; redan Karl Marx talade om fenomenet även om han använde termen klassmedvetande. Inom väljarforskningen är partiidentifikation ett mycket centralt begrepp, precis som identifikation med olika trosläror är inom religionsvetenskaperna.

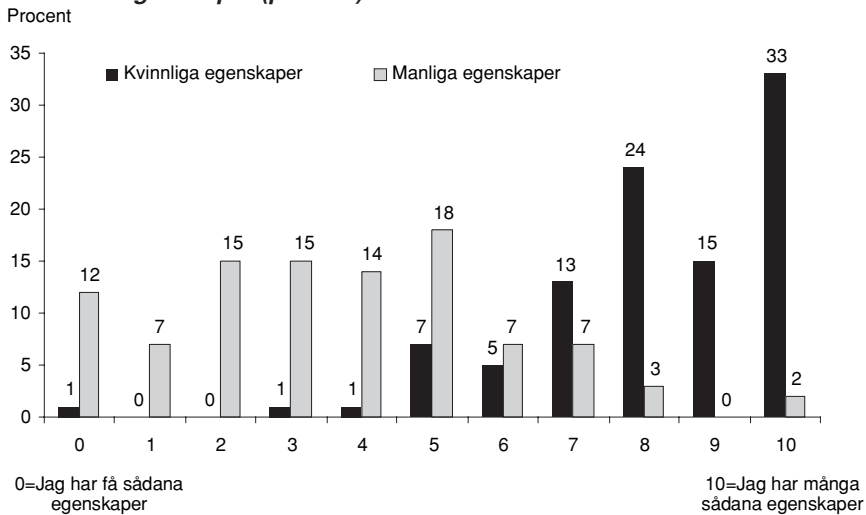
På samma sätt som människor kan identifiera sig med olika grupper som social klass, religiös grupp eller politiskt parti, kan människor identifiera sig med olika könsgrepp. Och likaväl som vi definierar och mäter människors identifikation med andra grupper kan vi definiera och mäta identifikationen med kön. Det betyder att vi mäter dels riktning (vilken klass, parti, religion, kön eller annan grupp man anser sig tillhöra), dels intensitet (i vilken utsträckning man identifierar sig med gruppen).

Utifrån denna utgångspunkt konstruerade vi i den nationella SOM-undersökningen 2002 och upprepat i den västsvenska SOM-undersökningen 2004 en enkätfråga där respondenterna fick ange i vilken utsträckning de själva anser att de har kvinnliga respektive manliga egenskaper. Frågan formulerades: "Man brukar ibland tala om att människor har både kvinnliga och manliga egenskaper. I vilken utsträckning skulle Du säga att Du själv har kvinnliga respektive manliga egenskaper? Svara med hjälp av de två skalorna nedan." Skalorna – en för graden av kvinnliga egenskaper och en för graden av manliga – gick från 0 till 10; där ändpunkterna beskrevs "Jag har få sådana egenskaper" (0) respektive "Jag har många sådana egenskaper" (10).⁴ Genom att inte ställa kvinnlig identitet direkt mot manlig undvek vi att tvinga fram en polariserad identifikation. Vårt sätt att fråga om graden av dels kvinnlig och dels manlig identifikation möjliggör en empirisk prövning av i vilken utsträckning som kvinnlig och manlig identifikation förhåller sig polärt till varandra eller om de är överlappande.

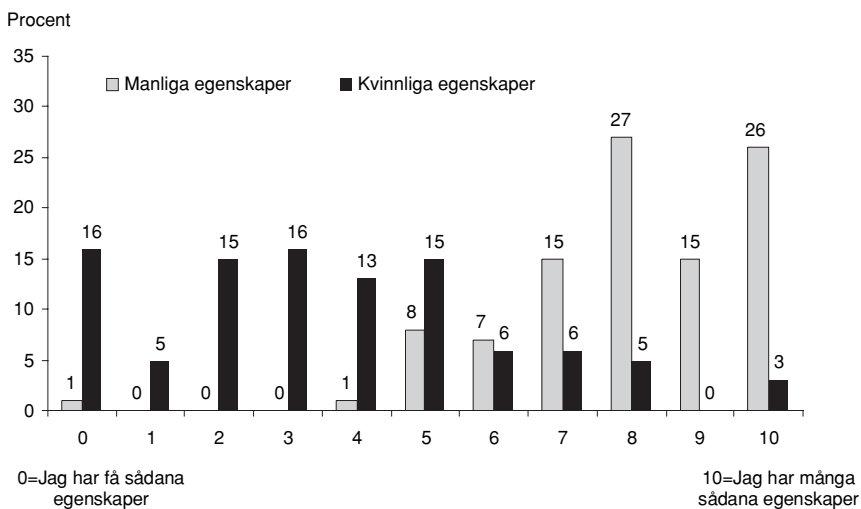
Svaren visar att könsidentifikation till viss del är överlappande. I figur 1a–b återges hur kvinnor respektive män placerar sig på de två skalorna. Identifikationen är inte oväntat starkast med det egna "faktiska" könet, definierat efter hur man svarar på den tudelade frågan i enkätens bakgrundsavsnitt om man är kvinna eller man. Nästan tre av fyra kvinnor (72 procent) placerar sig på skalsteg 8 eller högre ifråga om kvinnliga egenskaper, och drygt två av tre män (68 procent) gör detsamma

ifråga om manliga egenskaper. Medelvärdet på skalan för kvinnors identifikation med kvinnliga egenskaper var 8,2, och för mäns identifikation med manliga egenskaper 8,0. Kvinnor har alltså generellt sett en tendens till starkare kvinnlig identitet än män har manlig.

Figur 1a *Kvinnors grad av identifikation med kvinnliga respektive manliga egenskaper (procent)*

Figur 1b *Mäns grad av identifikation med manliga respektive kvinnliga egenskaper (procent)*

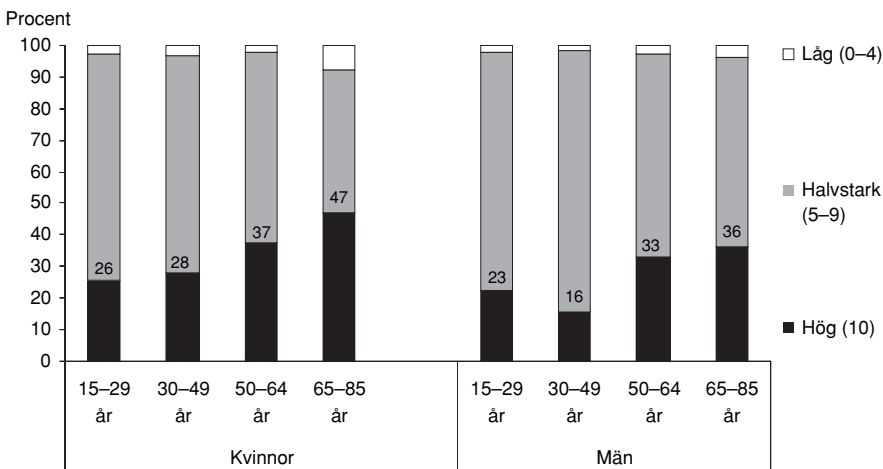

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2004 (Göteborgsregionen).

Bland såväl kvinnor som män finns emellertid också de som uttrycker att de har egenskaper som definierats som tillhörande det motsatta könet. En femtedel av männen (20 procent) placerar sig på skalans värde 6 och uppåt ifråga om kvinnliga egenskaper, och lika många kvinnor (19 procent) uppger att de besitter manliga egenskaper i samma utsträckning. Tvärtom anger 16 respektive 12 procent att de som mest har få av det motsatta könets egenskaper (dvs. skalsteg 0).⁵ Dessa resultat är mycket lika dem från undersökningen av hela svenska folket i 2002 års nationella SOM-undersökning.

Det finns många faktorer utöver individens kön som kan påverka könsidentifikationen. Ålder är en sådan faktor (figur 2). Det är särskilt den äldre befolkningen som i mycket hög grad identifierar sig med det egna könets egenskaper – det gäller såväl kvinnor som män.⁶

Figur 2 Grad av identifikation med det egna könets egenskaper, efter ålder och kön (procent)

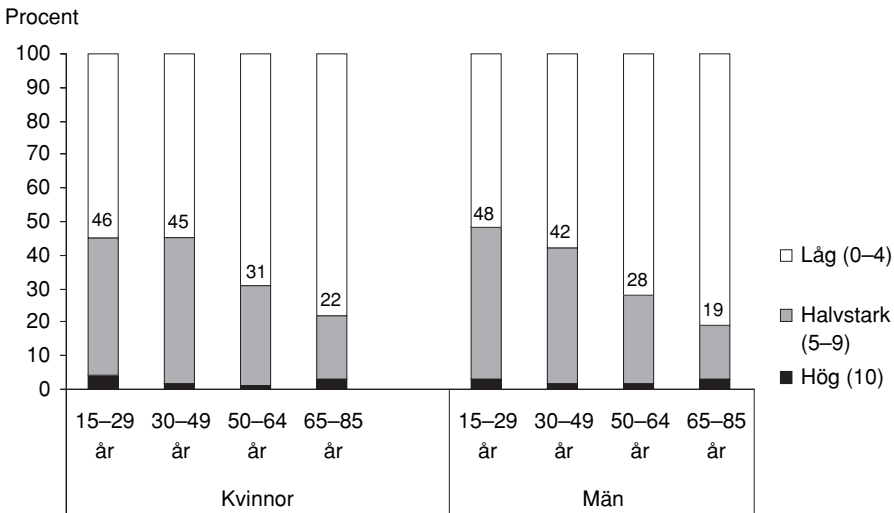

Kommentar: Procentsiffrorna avser andelen med maximal identifikation med det egna könet (skalans värde 10).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2004 (Göteborgsregionen).

Med fortsatt fokus på den äldre befolkningen är det relativt få som säger sig ha många av det *motsatta* könets egenskaper; ungefär var femte pensionär har placerat sig på skalans värde 5 eller högre (figur 3). Bland personer under femtio år var motsvarande andel nästan hälften. Den yngre befolkningen kan därför sägas ha en generellt mer heterogen könsidentitet. Men föga förvånande är människors identitet oavsett ålder generellt klart starkare ifråga om det egna könets egenskaper än det motsattas.

Figur 3 Grad av identifikation med det andra könets egenskaper, efter ålder och kön (procent)

Kommentar: Procentsiffrorna avser andelen med åtminstone halvstark identifikation med det andra könet (skalans värde 5-10).

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2004 (Göteborgsregionen).

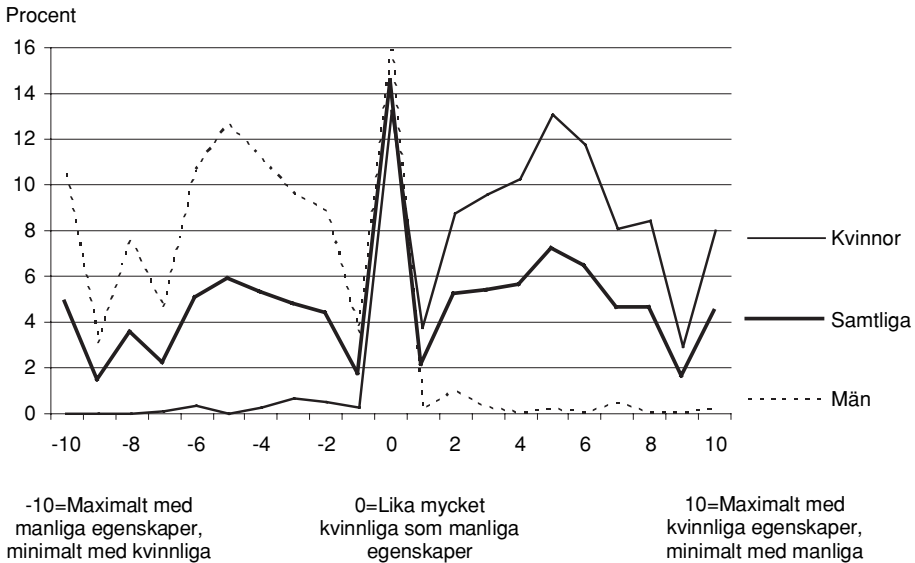
Kvinnliga kvinnor och manliga män?

Hur hänger då identifikation med kvinnliga och manliga egenskaper samman på individnivå? Det finns totalt sett ett starkt negativt samband mellan att uttrycka identifikation med kvinnliga och med manliga egenskaper; mätt i Pearson's r: $-0,58$. Bakgrunden är den förväntade att kvinnor tenderar att uppfatta att de har fler kvinnliga än manliga egenskaper medan män tvärtom uppfattar att de har fler manliga än kvinnliga egenskaper. Så långt finns skäl att tala om polariserade köns-egenskaper.

Men ser vi till hur kvinnor respektive män var för sig förhåller sig till egenskaper hos det egna respektive det motsatta könet, är den negativa korrelationen väsentligt mindre, särskilt hos kvinnor; korrelationen uppmättes hos kvinnor till $-0,11$ och hos män till $-0,17$.⁷ Det visar sig också att den sammantaget vanligaste svars-kombinationen på de två delfrågorna tillsammans är att ange att man har lika mycket kvinnliga som manliga egenskaper (figur 4). Det gäller 14 procent av befolkningen, en något större andel bland män (16 procent) än bland kvinnor (13 procent).⁸ Men 85 respektive 82 procent av kvinnor och män anger att de har mer av det egna könets egenskaper än det motsattas. Och ungefär var tionde person anger att man

har *maximalt* med det egna könets egenskaper och *minimalt* med det andras. Sett till kvinnor och män var för sig handlar det om att ungefär var tionde individ enbart tillskriver sig maximalt med egenskaper hos det ena könet – medan inga identifierar sig maximalt med enbart det motsatta könets egenskaper.

Figur 4 Grad av polariserad könsidentifikation bland samtliga samt efter traditionell könsvariabel (procent)

Kommentar: Linjerna redovisar svaryrde på frågan om kvinnliga egenskaper minus svaryrde för manliga egenskaper. Ett minusvärde anger därmed att man har angett mer manliga än kvinnliga egenskaper, ett positivt värde att man angett mer kvinnliga än manliga egenskaper, och värde 0 att man angett lika mycket manliga som kvinnliga egenskaper.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2004 (Göteborgsregionen).

Det finns alltså en generell överlappning i människors könsidentitet. Det är endast 14 procent av befolkningen som tillskriver sig egenskaper hos *enbart* det egna könet.⁹ Sammantaget finns därför skäl att undvika en alltför polariserad syn på könsegenskaper, åtminstone sett till människors subjektiva identitet.

Rikedomen på variationer i kombinationer av kvinnliga och manliga egenskaper leder oss över till frågan vad som utmärker kvinnor och män med olika typer av könsidentitet. Vad man i botten menar med ”typiskt kvinnligt” eller ”typiskt manligt” är en stor fråga, och inget vi undersökt i detta sammanhang. Inte heller vilken typ av reservationer människor har att alls tala i dessa termer, ofta kritiserade för att

vara onödigt stereotypiserande och konserverande. Men i vardagligt språkbruk stöter man på gott om exempel på beskrivningar av människor, ting och företeelser som grundar sig i en kulturellt förankrad syn på olikheter mellan kvinnor och män, må de vara mer eller mindre accepterade. Och så länge denna typ av beskrivningar existerar är det av intresse att undersöka deras relationer till andra fenomen.

Vad vi vill göra med utgångspunkt i svar på frågan om subjektiv könsidentitet är att se i vilken mån beteenden och attityder tenderar att hänga samman med hur man beskriver sig själv i termer av kvinnliga och manliga drag. Skiljer sig kvinnor med en starkt polariserad kvinnlig könsidentitet från kvinnor med en mer heterogen könsidentitet, och skiljer sig på samma sätt män med en starkt polariserad manlig könsidentitet från män med en mer nyanserad könsidentitet?

Vi utgår från fyra grupper av individer: a) kvinnor som tillskriver sig en hög andel kvinnliga egenskaper (skalans värden 8–10) utan eller med endast en begränsad andel manliga egenskaper (0–2); b) övriga kvinnor, det vill säga alla kvinnor med en mindre polariserad kvinnlig könsidentifikation; c) män med en i princip uteslutande hög andel manliga egenskaper (jfr. a)), samt d) övriga män (jfr. c)).

Till att börja med ska konstateras att gruppen kvinnor med starkt polariserad kvinnlig identitet och gruppen män med starkt polariserad manlig identitet är något äldre än kvinnor och män i övrigt (tabell 2; jfr. ovan). Personer med en mer polariserad och stark könsidentitet har vidare generellt lägre utbildning än övriga, vilket dock delvis är en effekt av ålder (yngre har generellt högre utbildning). Åldersfaktorn är i något mindre utsträckning relaterad till klassidentiteten som skiljer sig en del åt i de fyra grupperna, framför allt i det att andelen högre tjänstemän/akademiker är större hos personer med mer blandad könsidentitet, hos såväl kvinnor som män.

När det gäller relationen till ideologiskt ställningstagande längs en vänster–högerdimension finns inget entydigt samband. Sett till partisynpati framkommer emellertid hur kristdemokraterna har sitt starkaste stöd hos kvinnor med starkt polariserad kvinnlig identitet – i jämförelse med såväl övriga kvinnor som båda grupper män. I någon mån tycks det gälla på bekostnad av stöd för moderaterna som är svagast hos kvinnor med starkt polariserad kvinnlig identitet och tvärtom starkast hos män med starkt polariserad manlig identitet. I denna grupp är i stället miljöpartiets anhängare i det närmaste obefintliga. Miljöpartiet – liksom vänsterpartiet – finner sitt starkaste stöd hos kvinnor med relativt blandad könsidentitet.

Tabell 2 Ålder, utbildning, klassidentitet och ideologisk identitet hos kvinnor respektive män med starkt polariserad könsidentitet och bland övriga (procent)

		Kvinnor med starkt polariserad kvinnlig identitet	Kvinnor med mindre polariserad könsidentitet (övriga)	Män med mindre polariserad könsidentitet (övriga)	Män med starkt polariserad manlig identitet
	Antal personer	264	662	542	238
<i>Ålder</i>	15–29 år	16	27	22	12
	30–49 år	25	38	41	24
	50–64 år	29	22	24	34
	65–85 år	30	13	13	30
<i>Utbildning</i>	Låg	1	2	2	0
	Medellåg	44	24	26	44
	Medelhög	35	40	41	33
	Hög	20	34	30	22
<i>Klass- identitet</i>	Arbetare/ jordbrukare	39	35	36	45
	Tjänstemän	32	29	28	28
	Högre tj.män/ akademiker	18	28	26	17
	Företagare	11	8	10	10
<i>Ideologisk identitet</i>	Klart till vänster	4	11	9	5
	Något till vänster	20	22	21	24
	Varken eller	41	32	30	28
	Något till höger	27	23	29	29
	Klart till höger	8	12	11	14
<i>Parti- sympati</i>	v	5	12	8	7
	s	35	27	30	34
	mp	5	8	6	1
	c	4	4	1	5
	fp	17	19	17	11
	kd	11	5	7	4
	m	20	22	27	32
	Annat	3	3	4	6

Kommentar: För en definition av grupperna, se texten.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2004 (Göteborgsregionen).

Grupper med olika könsidentitet skiljer sig således åt en del i några centrala avseenden. Går vi vidare och specialstuderar beteenden, intressen och attityder på ett antal andra områden där vi av erfarenhet vet att det tenderar att finnas skillnader mellan kvinnor och män visar det sig också att könsskillnader på flera håll förstärks om vi till det ”faktiska” könet fogar subjektiv könsidentitet.

Med utgångspunkt i två frågebatterier som ingick i Väst-SOM-undersökningens formulär – dels rörande åsikter om 13 förslag hämtade från den politiska debatten, dels om hur ofta man utövat 32 olika aktiviteter under de senaste 12 månaderna¹⁰ – framträder sju aspekter i opinion respektive livsstil där könsskillnaderna mätt med utgångspunkt i en traditionell könsvariabel är som störst (tabell 3).

Tabell 3 Exempel på relativt stora könsskillnader i livsstil och opinion (procent)

	Kvinnor	Män	Samtliga	Könsfaktor ¹
Livsstil: flera gånger i veckan				
Spelat på Tips, Lotto eller V75	2	5	4	1,02
Rökt/snusat	18	34	25	0,63
Bett till Gud	18	10	14	0,57
Läst någon bok	39	23	31	0,52
Livsstil: minst någon gång i månaden				
Mekat med eller vårdat bil/motorcykel	11	39	24	1,16
Gått på fotboll	6	15	10	0,85
Gått på museum	7	4	6	0,51
Opinion: ”mycket bra förslag”				
Införa sextimmars arbetsdag	37	20	29	0,56
Minska den offentliga sektorn	11	18	14	0,51
Främja utvecklingen i Västsverige genom utökat samarbete med Norge	18	28	22	0,47
Höja kommunal-/regionskatten hellre än att minska servicen	15	10	13	0,41
Sänka skatten på alkohol	18	24	21	0,27
Bygga ut kollektivtrafiken	48	37	43	0,24
Förhindra företag med vinstsyfte att driva sjukhus	36	30	33	0,20

Kommentar: Kategorierna kvinnor respektive män bygger på svar på en traditionell dikotom fråga i enkätens bakgrundsvsnitt. ¹Måttet på könsfaktorns betydelse motsvarar den absoluta procentdifferensen mellan kvinnor och män standardiserad efter medelvärdet för samtliga (differensen divideras med medelvärdet); ju högre värde på könsfaktorn, desto större könsskillnad.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2004 (Göteborgsregionen).

Undersökningens mätningar av livsstil och opinion visar på ett mer utbrett intresse hos män för att meka med bilar, gå på fotboll, spela på tipset och att röka/snusa. Hos kvinnor finns i stället en generellt större benägenhet att läsa böcker, gå på museum och be till Gud. Ifråga om åsiktsskillnader noterades de största beträffande den offentliga sektorns storlek, skattetryck i relation till service, alkoholskatten, kollektivtrafiken och mer specifikt sextimmars arbetsdag, utvecklingsarbete via samarbete med Norge¹¹ samt begränsningar i sjukvårdens utförarledd.

I analysens nästa steg undersöks i vilken mån könsskillnaden växer om vi till den ”vanliga” könsfaktorn adderar vårt mått på subjektiv könsidentitet. Resultaten visar att den i många fall gör det (tabell 4). Ifråga om aktiviteter gäller det framför allt spelande på tips, mekande med bil/mc och att gå på fotboll – för tippandet handlar det framför allt om en skillnad mellan de två grupperna män medan det beträffande motormekande och fotboll också skiljer grupperna kvinnor åt. Ibland är det med andra ord endast hos det ena könet som livsstilen/åsikten har en betydelse kopplad till könsidentiteten. För kvinnor tycks till exempel bokläsning inte alls hänga samman med könsidentiteten, medan detta tydligt gäller för män; män med en mer blandad könsidentitet liknar i högre grad kvinnor i sin läsvana än män med starkt polariserad manlig identitet. Samma mönster återfinns ifråga om kvinnor och fotboll: kvinnor med mer blandad könsidentitet går oftare på fotboll än kvinnor med mer polariserad kvinnlig identitet.

Också sett till könsskillnader i samhällsopinion visar sig den subjektiva dimensionen kunna tillföra en del förklaringsvärde. Det gäller särskilt åsikten om alkoholskatten samt sextimmars arbetsdag. Förslaget om sextimmars arbetsdag får ytterligare karaktären av kvinnofråga när könsidentiteten läggs till ”faktiskt” kön: bland kvinnor med starkt polariserad kvinnlig identitet är det 40 procent som tycker förslaget är mycket bra – att jämföra med 16 procenten av män med starkt polariserad manlig könsidentitet. Det är särskilt variationen hos de två grupperna män som bidrar till könsdimensionens ökade betydelse. Även ifråga om alkoholskatten är det män med starkt polariserad könsidentitet som skiljer ut sig från övriga, genom att vara mest positiva till en skattesänkning.

Tabell 4 Könsskillnader i livsstil och opinion efter könsidentitet samt jämförelse med skillnader efter "faktiskt" kön (procent)

	Kvinnor med <i>starkt</i> polariserad kvinnlig identitet	Kvinnor med <i>mindre</i> polariserad könsidentitet (övriga)	Män med <i>mindre</i> polariserad könsidentitet (övriga)	Män med <i>starkt</i> polariserad manlig identitet	Köns- identitets- faktor ¹	Tradi- tionell köns- faktor ²
Livsstil: flera gånger i veckan						
Spelat på Tips, Lotto eller V75	1	2	4	7	1,98	1,02
Rökt/snusat	18	19	34	34	0,62	0,63
Bett till Gud	22	15	10	10	0,85	0,57
Läst någon bok	39	41	25	16	0,70	0,52
Livsstil: minst någon gång i månaden						
Mekat med eller vårdat bil/ motorcykel	9	13	36	50	1,65	1,16
Gått på fotboll	4	8	14	17	1,27	0,85
Gått på museum	5	8	6	2	0,60	0,51
Opinion: "mycket bra förslag"						
Införa sextimmars arbetsdag	40	36	22	16	0,82	0,56
Minska den offentliga sektorn	12	11	17	21	0,63	0,51
Främja utvecklingen i Väst- sverige genom utökat samarbete med Norge	18	18	26	33	0,67	0,47
Höja kommunal-/regionskatten hellre än att minska servicen	12	15	9	10	0,16	0,41
Sänka skatten på alkohol	21	17	20	32	0,57	0,27
Bygga ut kollektivtrafiken	45	48	39	35	0,23	0,24
Förhindra företag med vinst- syfte att driva sjukhus	41	34	29	28	0,38	0,20

Kommentar: För en definition av grupperna, se texten. ¹Måttet på den subjektiva könsfaktorns betydelse motsvarar den absoluta procentdifferensen mellan gruppen kvinnor med starkt polariserad kvinnlig könsidentitet och män med dito manlig könsidentitet standardiserad efter medelvärdet för samtliga. ²Måttet på den traditionella könsfaktorns betydelse redovisas som jämförelsepunkt; se tabell 3.

Källa: Den västsvenska SOM-undersökningen 2004 (Göteborgsregionen).

Men det finns också exempel på beteenden där den subjektiva könsdimensionen inte alls tillför något till könsskillnaden. På beteendesidan gäller det här vanan att röka/snusa och att gå på museum. I det förra fallet ska dock poängteras att rökning och snusande är beteenden med inbördes olika typer av könsmönster varför eventuella samband med könsidentitet kopplad till endera av dessa vanor tyvärr går förlorad i denna analys baserad på en fråga där snusande och rökning behandlas ihop. Ifråga om museibesök visar sig betydelsen av könsidentitet endast i det att män med mer polariserad manlig identitet skiljer ut sig genom att gå minst ofta. Den subjektiva könsidentiteten tillför inte något utöver den traditionella könsfaktorn när det gäller kvinnors och mäns något olika syn på förslaget om att bygga ut kollektivtrafiken.

De relativt stora skillnader i livsstil och opinion vi funnit *inom* gruppen män respektive kvinnor ska inte alla nödvändigtvis tolkas som utslag av skillnader i könsidentitet. I och med att särskilt ålder samvarierar med såväl livsstil och värderingar som könsidentitet kan skillnaderna avspegla rena åldersskillnader. Det visar sig dock att könsidentitetens betydelse till stora delar kvarstår när vi bryter ner grupperna med avseende på ålder. I några fall har identiteten större betydelse i unga år än i gamla; det gäller särskilt att gå på fotboll samt att använda någon form av tobak, där i bägge fall identitetens förstärkta betydelse i yngre år framför allt gäller männen.

Det finns i undersökningens material möjlighet att även studera hur könsidentiteten inverkar på svarsmönster där traditionella könsskillnader lyser med sin frånvaro. I frågebatteriet med 13 förslag hämtade ur den politiska debatten är förslaget att ”sänka skatterna” det som resulterar i minst svarsdifferens mellan kvinnor och män.¹² Delar vi upp kvinnor och män på motsvarande fyra grupper som ovan, ökar andelen positiva till skattesänkingsförslaget väsentligt hos män med starkt polariserad manlig identitet relativt övriga män.¹³ På liknande sätt resulterar den identitetsbaserade dimensionen i en viss könsskillnad ifråga om förslaget att ”Låta privata företag svara för äldreomsorg” som inte existerar sett enbart till den traditionella könsfaktorn.¹⁴ Den subjektiva könsidentiteten tycks således kunna vara av vikt för variationer i opinioner även när traditionella könsskillnader saknas. Måttet vi prövat i detta sammanhang är därmed användbart i sökandet efter dolda eller potentiella skillnader mellan kvinnor och män. Men framför allt kan det ge oss ledtrådar till hur vi – kvinnor och män – konstruerar vår könsidentitet, hur vi ”gör vårt kön” (Elvin-Nowak & Thomsson 2003).

Kvinnligt och manligt

Det finns gott om exempel på hur vårt samhälle värderar saker och företeelser i relation till kön. Om det i vissa fall kan finnas biologiska argument bakom gäller det långt ifrån alltid. Längd och muskelmassa gör det kanske rimligt att dela upp vissa idrotter i herr- och damklasser, men det är mindre självklart att affärer säljer dam- och herrkläder. Eller att företeelser och ting beskrivs med uttryck som *pojkestreck*

och *tjejkörda bilar*¹⁵. Men det samhälle och den kultur vi delar med varandra gör att vi oavsett rimlighet ändå ofta använder oss av stereotyper. Att definiera något genom att sätta det i särställning till något annat kan ibland ha ett pedagogiskt syfte. Att definiera oss själva i motsatsställning till andra kan vara ett sätt att förtydliga självbilden, att stärka vår identitet. Samtidigt har analysen i detta kapitel visat att människors könsidentitet i relativt liten utsträckning är rent polär. Precis som svenska folket ger en i huvudsak blandad bild av orsakerna bakom vad vi ofta ser som kvinnligt och manligt, så beskriver man ofta sig själv med en nyanserad könsidentitet. Kvinnor kan ha gott om orsaker till att vilja bejaka så kallade manliga egenskaper och män till att tvärtom bejaka kvinnliga. Om man nu över huvud taget ska tala om sådana? En klar majoritet av svenska folket valde i alla fall att i vår undersökning göra det. Och vi har visat att könsidentitet i många fall är en faktor att räkna med.

Noter

- ¹ Sju procent valde att inte alls besvara frågan. Till dels bör det tolkas som utslag av formulärets längd, frågan låg på sidan 19, men det relativt höga bortfallet indikerar också en ovilja att svara på just denna fråga, rimligen åtminstone delvis för att frågan anses svår eller att man inte vill ställa upp på tanken om kvinnliga och manliga egenskaper över huvud taget.
- ² Bägge grupper omfattar i underlaget relativt få personer, 79 respektive 55, varför de exakta procentsiffrorna ska tolkas med försiktighet
- ³ Därtill kan noteras hur erfarenhet av barn bidrar till en något mer biologiskt orienterad uppfattning, ett samband som dock försvinner med kontroll för ålder.
- ⁴ Frågan i 2002 års undersökning finansierades av prof. Bo Rothstein, Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet; frågan i 2004 års undersökning finansierades av Rådet för tryggare och mänskligare Göteborg, Göteborgs kommun, som en del i en större studie av människors upplevelser av hot och risker (Sandstig & Weibull 2003; Sandstig, kommande).
- ⁵ Medelvärdet är 3,7 för kvinnors identifikation med manliga egenskaper och 3,6 för mäns identifikation med kvinnliga egenskaper. Svartsbortfallet var hos såväl kvinnor som män något större för delfrågan om det motsatta könets egenskaper: i bägge grupper avstod 3 procent att svara på den frågan men svarade på frågan om det egna könet egenskaper. Totalt sett var det 8 procent som hoppade över hela frågan.
- ⁶ Samtidigt ska noteras att de äldsta samtidigt uppvisar en relativt stor andel med svag identifikation med det egna könets egenskaper. De äldsta uppvisar så till vida som grupp mest varierande könsidentitet.

- ⁷ För befolkningen som helhet med kontroll för ”faktiskt” kön: -0,13.
- ⁸ Totalt sex procent har lagt sig på mitten av båda skalorna (värde 5). En del av dessa svar kan rimligen tolkas som ”vet ej” eller ”vill ej ta ställning”, då ett sådant svarsalternativ inte gavs. Att inkludera ett ”vet ej-alternativ” skulle eventuellt förbättra mätningens validitet.
- ⁹ Något fler bland män, 16 procent, än bland kvinnor, 12 procent.
- ¹⁰ Det senare frågebatteriet var uppdelat i två delar; se formuläret i bilaga.
- ¹¹ Enkäten avser boende i Göteborgsregionen.
- ¹² Förslaget anses vara ”mycket bra” bland 35 procent av kvinnorna och 34 procent av männen, en skillnad som inte klarar en anständig felmarginal. Storleken på den traditionella könsfaktorn (se tabell 3) är därmed 0,03.
- ¹³ Andelen mycket positiva är 45 mot 27 procent. Bland kvinnor är andelen ungefär en tredjedel i båda grupper; andelen är något större hos kvinnor med polariserad kvinnlig identitet (37 procent) än hos övriga (32 procent), men skillnaden är inte statistiskt signifikant (förrän på en 84-procentig säkerhetsnivå). Storleken på den identifikationsbaserade könsfaktorn (se tabell 4) är 0,24.
- ¹⁴ Storleken på den traditionella könsfaktorn (se tabell 3) är 0,06; storleken på den identifikationsbaserade könsfaktorn (se tabell 4) är 0,43.
- ¹⁵ Att bilen är *tjejkörd* återfinns som försäljningsargument i 89 annonser på Blocket (www.blocket.se) 2005-11-29; att den är *damkörd* i ytterligare 9 annonser.

Referenser

- Elvin-Nowak, Ylva & Thomsson, Heléne (2003) *Att göra kön – Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Albert Bonniers Förlag, Stockholm.
- Fredholm, Lotta (2005) ”Könsidentiteten sitter mellan örönen”. I *Forskning & Framsteg*, nr. 6, 2005.
- Sandstig, Gabriella (kommande). *Otrygghetens landskap*. Doktorsavhandling vid Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet.
- Sandstig, Gabriella & Weibull, Lennart (2003) ”Trygg och säker stad?”. I Nilsson, Lennart (red.) *Perspektiv på Västsverige*. SOM-rapport nr. 31, SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Tajfel, Henri (1978) ”Social Categorization, Social Identity, and Social Comparisons”. I Tajfel, Henri (red.) *Differentiation Between Social Groups*. Academic Press, London.